

Muziek

3de graad D-finaliteit
III-Muz-d

BRUSSEL

D/2024/13.758/208

Versie oktober 2024

1 Inleiding

De uitrol van de modernisering secundair onderwijs gaat gepaard met een nieuwe generatie leerplannen. Leerplannen geven richting en laten ruimte. Ze faciliteren de inhoudelijke dynamiek en de continuïteit in een school en lerarenteam. Ze garanderen binnen het kader dat door de Vlaamse regering werd vastgelegd voldoende vrijheid voor schoolbesturen om het eigen pedagogisch project vorm te geven vanuit de eigen schoolcontext. Leerplannen zijn ingebed in het vormingsconcept van de katholieke dialoogschool. Ze versterken het eigenaarschap van scholen die d.m.v. eigen beleidskeuzes de vorming van leerlingen gestalte geven. Leerplannen laten ruimte voor het vakinhoudelijk en pedagogisch-didactisch meesterschap van de leraar, maar bieden ondersteuning waar nodig.

1.1 Het leerplanconcept: vijf uitgangspunten

Leerplannen vertrekken vanuit het **vormingsconcept** van de katholieke dialoogschool. Ze laten toe om optimaal aan te sluiten bij het pedagogisch project van de school en de beleidsbeslissingen die de school neemt vanuit haar eigen visie op onderwijs (taalbeleid, evaluatiebeleid, zorgbeleid, ICT-beleid, kwaliteitsontwikkeling, keuze voor vakken en lesuren ...).

Leerplannen ondersteunen **kwaliteitsontwikkeling**: het leerplanconcept spoort met kwaliteitsverwachtingen van het Referentiekader onderwijskwaliteit (ROK). Kwaliteitsontwikkeling volgt dan als vanzelfsprekend uit keuzes die de school maakt bij de implementatie van leerplannen.

Leerplannen faciliteren een **gerichte studiekeuze**. De leerplandoelen sluiten aan bij de verwachte competenties van leerlingen in een bepaald structuuronderdeel. De feedback en evaluatie bij de realisatie ervan beïnvloeden op een positieve manier de keuze van leerlingen na elke graad.

Leerplannen gaan uit van de **professionaliteit** van de leraar en het **eigenaarschap** van de school en het lerarenteam. Ze bieden voldoende ruimte voor eigen inhoudelijke keuzes en een eigen didactische aanpak van de leraar, het lerarenteam en de school.

Leerplannen borgen de **samenhang** in de vorming. Die samenhang betreft de verticale samenhang (de plaats van het leerplan in de opbouw van het curriculum) en de horizontale samenhang tussen vakken binnen structuuronderdelen en over structuuronderdelen heen. Leerplannen geven expliciet aan voor welke leerplandoelen van andere leerplannen in de school verdere afstemming mogelijk is. Op die manier faciliteren en stimuleren de leerplannen leraren om over de vakken heen samen te werken en van elkaar te leren. Een verwijzing van een leraar naar de lessen van een collega laat leerlingen niet alleen aanvoelen dat de verschillende vakken onderling samenhangen en dat ze over dezelfde werkelijkheid gaan, maar versterkt ook de mogelijkheden tot transfer.

1.2 De vormingscirkel – de opdracht van secundair onderwijs

De leerplannen vertrekken vanuit een gedeelde inspiratie die door middel van een vormingscirkel voorgesteld wordt. We 'lezen' de cirkel van buiten naar binnen.

- Een lerarenteam werkt in een katholieke dialoogschool die onderwijs verstrekt vanuit een **specifieke traditie**. Vanuit het eigen pedagogisch project kiezen leraren voor wat voor hen en hun school goed

onderwijs is. Ze wijzen leerlingen daarbij de weg en gebruiken daarvoor **wegwijzers**. Die zijn een inspiratiebron voor leraren en zorgen voor een Bijbelse 'drive' in hun onderwijs.

- De kwetsbaarheid van leerlingen ernstig nemen betekent dat elke leerling **beloftevol** is en alle leerkansen verdient. Die leerling is **uniek als persoon** maar ook **verbonden** met de klas, de school en de bredere samenleving. Scholen zijn **gastvrije plaatsen** waar leerlingen en leraren elkaar ontmoeten in diverse contexten. De leraar vormt zijn leerlingen vanuit een **genereuze** attitude, hij geeft om zijn leerlingen en hij houdt van zijn vak. Hij durft af en toe de gebaande paden verlaten en stimuleert de **verbeelding en creativiteit** van leerlingen. Zo zaait hij door zijn onderwijs de kiemen van een hoopvolle, **meer duurzame en meer rechtvaardige wereld**.
- Leraren vormen leerlingen door middel van leerinhouden die we groeperen in negen **vormingscomponenten**. De aaneengesloten cirkel van vormingscomponenten wijst erop dat vorming een geheel is en zich niet in schijfjes laat verdelen. Je kan onmogelijk over taal spreken zonder over cultuur bezig te zijn; wetenschap en techniek hebben een band met economie, wiskunde, geschiedenis ... Dwarsverbanden doorheen de vakken zijn belangrijk. De vormingscirkel vormt dan ook een dynamisch geheel van elkaar voortdurend beïnvloedende en versterkende componenten.
- Vorming is voor een leraar nooit te herleiden tot een cognitieve overdracht van inhouden. Zijn meesterschap en passie brengt een leraar ertoe om voor iedere leerling de juiste woorden en gebaren te zoeken om **de wereld te ontsluiten**. Hij introduceert leerlingen in de wereld waarvan hij houdt. Een leraar zorgt er bijvoorbeeld voor dat leerlingen kunnen worden gegrepen door de cultuur van het Frans of door het ambacht van een metselaar. Hij initieert leerlingen in een wereld en probeert hen zover te brengen dat ze er hun eigen weg in kunnen vinden.
- Een leraar vormt leerlingen als **individuele leraar**, maar werkt ook binnen **lerarenteams** en binnen een **beleid van de school**. Het Gemeenschappelijk funderend leerplan helpt daartoe. Het zorgt voor het fundament van heel de vorming dat gerealiseerd wordt in vakken, in projecten, in schoolbrede initiatieven of in een specifieke schoolcultuur.
- De uiteindelijke bedoeling is om **alle leerlingen** kwaliteitsvol te vormen. Leerlingen zijn dan ook het hart van de vormingscirkel, zij zijn het op wie we inzetten. Zij dragen onze hoop mee: de nieuwe generatie die een meer duurzame en meer rechtvaardige wereld zal creëren.

1.3 Ruimte voor leraren(teams) en scholen

De leraar als professional, als meester in zijn vak krijgt vrijheid om samen met zijn collega's vanuit de leerplannen aan de slag te gaan. Hij kan eigen accenten leggen en differentiëren vanuit zijn passie, expertise, het pedagogisch project van de school en de beginsituatie van zijn leerlingen.

De leerplandoelen zijn noch chronologisch, noch hiërarchisch geordend. Ze laten ruimte aan het lerarenteam en de individuele leraar om te bepalen welke leerplandoelen op welk moment worden samengenomen, om didactische werkvormen te kiezen, contexten te bepalen, eigen leerlijnen op te bouwen, vakoverschrijdend te werken, flexibel om te gaan met een indicatie van onderwijstijd.

1.4 Differentiatie

Om optimale leerkansen te bieden is [differentiëren](#) van belang in alle leerlingengroepen. Leerlingen voor wie dit leerplan is bestemd, behoren immers wel tot dezelfde doelgroep, maar bevinden zich niet noodzakelijk in dezelfde beginsituatie. Zij hebben een niet te onderschatten – maar soms sterk verschillende – bagage mee vanuit de onderliggende graad, de thuissituatie en vormen van informeel leren. Het is belangrijk om zicht te krijgen op die aanwezige kennis en vaardigheden en vanuit dat gegeven, soms gedifferentieerd, verder te bouwen. Positief en planmatig omgaan met verschillen tussen leerlingen verhoogt de motivatie, het welbevinden en de leerwinst voor elke leerling.

De leerplannen bieden kansen om te differentiëren door te verdiepen en te verbreden en door de leeromgeving aan te passen. Ze nodigen ook uit om te differentiëren in evaluatie.

Differentiatie door te verdiepen en te verbreden

Sommige leerlingen denken meer conceptueel en abstract. Andere leerlingen komen vanuit een meer concrete benadering sneller tot inzichtelijk denken. Variëren in abstractie spreekt leerlingen aan op hun capaciteiten en daagt hen uit om van daaruit te groeien.

Daarnaast bieden leerplannen kansen om de complexiteit van leerinhouden aan te passen. Dat kan door een complexere situatie te schetsen, een minder ingewikkelde bewerking of handeling voor te stellen, of door meer kennis of vaardigheden aan te bieden om leerlingen uit te dagen.

De ene context kan betekenisvol zijn voor een leerlingengroep, terwijl een andere context dan weer betekenisvoller kan zijn voor een andere leerlingengroep. Leerinhouden in verschillende contexten aanbrengen biedt kansen om leerlingen aan te spreken op hun interesses en daagt hen tegelijk uit om andere interesses te verkennen en zo hun horizon te verruimen.

In 'extra' wenken bij de leerplandoelen en in beperkte mate ook via keuzeleerplandoelen bieden we je inspiratie om te differentiëren door te verdiepen en te verbreden.

Differentiatie door de leeromgeving aan te passen

Doordachte variatie in werkvormen (groepswork, individueel, auditief, visueel, actief ...) vergroot de kans dat leerdoelen worden gerealiseerd door alle leerlingen. Het helpt hen bovendien ontdekken welke manieren van leren en informatie verwerken best bij hen passen.

De ene leerling kan snel of zelfstandig werken, de andere heeft meer tijd of begeleiding nodig. Variëren in de mate van ondersteuning, gericht aanbieden van hulpmiddelen (voorbeelden, schrijfkaders, stappenplannen ...) en meer of minder tijd geven, daagt leerlingen uit op hun niveau en tempo.

Leerlingen op hun niveau en vanuit eigen interesses laten werken kan door te differentiëren in product, bijvoorbeeld door leerlingen te laten kiezen tussen opdrachten die leiden tot verschillende eindproducten.

Het samenstellen van groepen kan een effectieve manier zijn om te differentiëren. Rekening houden met verschil in leerdoelen en leerlingenkenmerken laat leerlingen toe van en met elkaar te leren.

Technologie kan al die vormen van differentiatie ondersteunen. Zo kunnen leerlingen op hun maat werken met digitale leermiddelen zoals educatieve software of online oefenprogramma's.

Differentiatie in evaluatie

Tenslotte laten de leerplannen toe te differentiëren in [evaluatie](#) en feedback. Evalueren is beoordelen om te waarderen, krachtiger te maken en te sturen.

Na de afronding van een lessenreeks of na een langere periode gaan leraren door middel van summatieve evaluatie na waar leerlingen staan. De keuze van een evaluatie- en feedbackvorm is afhankelijk van de vooropgestelde doelen.

Formatieve evaluatie is geïntegreerd in het leerproces en gaat uit van een actieve betrokkenheid van leraar en leerling. Het zet leerlingen aan het denken over hun vorderingen en laat leraren toe om tijdens het leerproces effectieve feedback te geven. Door middel van formatieve evaluatie krijgen leraren een goed zicht op het leerproces van leerlingen zodat ze het verder gericht en waar nodig kunnen bijsturen. Het is bovendien een rijke bron voor leraren om te reflecteren over de eigen onderwijspraktijk en de eigen pedagogisch-didactische aanpak bij te sturen.

1.5 Opbouw van leerplannen

Elk leerplan is opgebouwd volgens een vaste structuur. Alle onderdelen maken inherent deel uit van het leerplan. Schoolbesturen van Katholiek Onderwijs Vlaanderen die de leerplannen gebruiken, verbinden zich tot de realisatie van het gehele leerplan.

De **inleiding** licht het leerplanconcept toe en gaat dieper in op de visie op vorming, de ruimte voor leraren(teams) en scholen en de mogelijkheden tot differentiatie.

De **situering** geeft aan waarop het leerplan is gebaseerd en beschrijft de samenhang binnen de graad en met de onderliggende graad, en de plaats in de lessentabel.

In de **pedagogisch-didactische duiding** komen de inbedding in het vormingsconcept, de krachtlijnen, de opbouw, de leerlijnen, de aandachtspunten met o.m. nieuwe accenten van het leerplan aan bod.

De **leerplandoelen** zijn helder geformuleerd en geven aan wat van leerlingen wordt verwacht. Waar relevant geeft een opsomming of een afbakening (★) aan wat bij de realisatie van het leerplandoel aan bod moet komen. Ook pop-ups bevatten informatie die noodzakelijk is bij de realisatie van het leerplandoel. De leerplandoelen zijn gebaseerd op de minimumdoelen van de basisvorming, de cesuurodoelen of de doelen die leiden naar een beroepskwalificatie. Indien een leerplandoel verder gaat, vind je een '+' bij het nummer van het leerplandoel. Al die leerplandoelen zijn verplicht te realiseren. In een aantal gevallen zijn keuzedoelen opgenomen; die leerplandoelen zijn weergegeven in een grijze kleur en het nummer van het leerplandoel wordt voorafgegaan door 'K'.

De leerplandoelen zijn ingedeeld in een aantal rubrieken. Bovenaan elke rubriek vind je de relevante minimumdoelen van de basisvorming, de specifieke minimumdoelen en/of doelen die leiden naar een of meer beroepskwalificaties, afhankelijk van de finaliteit. Als leraar hoef je je die taal niet eigen te maken. Het volstaat dat je de leerplandoelen realiseert zoals opgenomen in het leerplan.

Waar relevant wordt de samenhang met andere leerplannen in dezelfde graad aangegeven, evenals de samenhang met de onderliggende graad.

'Duiding' bij een leerplandoel bevat een noodzakelijke toelichting bij het doel. In pedagogisch-didactische wenken vinden leraren inspiratie om met het leerplandoel aan de slag te gaan. Een rubriek 'extra' bij een leerplandoel biedt leraren inspiratie om verder te gaan dan wat het leerplandoel minimaal vraagt.

De **basisuitrusting** geeft aan welke materiële uitrusting vereist is om de leerplandoelen te kunnen realiseren.

Het **glossarium** bevat een overzicht van handelingswerkwoorden die in alle leerplannen van de graad als synoniem van elkaar worden gebruikt of meer toelichting nodig hebben.

De **concordantie** geeft aan welke leerplandoelen gerelateerd zijn aan bepaalde minimumdoelen, specifieke minimumdoelen of doelen die leiden naar een of meer beroepskwalificaties.

2 Situering

2.1 Samenhang met de tweede graad

Het leerplan Muziek in de derde graad bouwt verder op het leerplan Muziek uit de tweede graad. De groei van de tweede naar de derde graad wordt gerealiseerd door een hoger beheersingsniveau, stijgende moeilijkheidsgraad en toenemende zelfstandigheid.

2.2 Samenhang in de derde graad

2.2.1 Samenhang met andere leerplannen binnen de finaliteit

Andere richtingen uit de doorstroomfinaliteit binnen het domein Kunst en creatie vertrekken van een gelijkaardige visie op kunstonderwijs, met het abstract en conceptueel werken vanuit een artistiek proces.

2.3 Plaats in de lessentabel

Het leerplan is gebaseerd op minimumdoelen van de basisvorming en specifieke minimumdoelen.

Het leerplan is gericht op 20 graaduren en is bestemd voor de studierichting Muziek.

Het geheel van de algemene en specifieke vorming in elke studierichting vind je terug op de [PRO-pagina](#) met alle vakken en leerplannen die gelden per studierichting.

3 Pedagogisch-didactische duiding

3.1 Muziek en het vormingsconcept

Het leerplan Muziek is ingebed in het vormingsconcept van de katholieke dialoogschool. In het leerplan ligt de nadruk op culturele en sociale vorming. De wegwijzers verbeelding, uniciteit in verbondenheid en kwetsbaarheid en belofte maken er inherent deel van uit.

Culturele vorming

Culturele vorming biedt leerlingen mogelijkheden om kunst en cultuur te verkennen en te verwerken. Leerlingen onderzoeken hoe de wereld en de samenleving is en verbeelden hoe die zou kunnen zijn. Kunst stimuleert hen om met een kritische en open blik de wereld en de samenleving waar te nemen. Via kunst en cultuur komen ze ook in contact met het artistieke. Artistieke uitingen van zichzelf en anderen raken en inspireren leerlingen. Zo groeit hun cultureel bewustzijn en ontwikkelen ze hun creatief denken en doen. Dat draagt bij tot hun persoonlijke ontwikkeling in relatie met de anderen. Kunst helpt leerlingen om de eigen perceptie van die realiteit te verbeelden en op persoonlijke wijze weer te geven.

Sociale vorming

In sociale vorming ligt de focus op de mens als een relationeel wezen. Leerlingen leren zichzelf kennen als meer dan 'losse individuen', maar herkennen en erkennen zich als persoon en als knooppunt van relaties. Sociale vorming daagt hen uit om minder ik-gericht en meer empathisch te gaan leren en leven en duurzame sociale en relationele vaardigheden te ontwikkelen. Samen creëren, verbeelden en musiceren zorgt ervoor dat leerlingen rekening houden met hun eigen mogelijkheden en die van anderen.

Verbeelding

Kunst geeft een specifiek creatieve, verbeeldende kijk op de mens, de wereld en op God. Verbeelding breidt het voorstellingsvermogen van leerlingen uit en geeft ruimte om datgene wat niet onmiddellijk tastbaar is, uit te drukken en over te dragen. Muziek stimuleert leerlingen om hun verbeeldingskracht te beleven, te versterken, vorm te geven en ervan te genieten. Aan de grondslag van een artistieke ervaring ligt de verbeelding.

Uniciteit in verbondenheid

Vanuit een christelijke mensvisie wordt de leerling erkend als uniek persoon met eigen mogelijkheden en beperkingen, een eigen geschiedenis en persoonlijkheid. Artistieke expressie is betrokken op identiteit, op het diepste wezen van de mens. Door het beschouwen van en geraakt worden door geeft kunst zin en betekenis aan wie leerlingen zijn en aan de wereld waarin ze leven. Leerlingen krijgen kansen om te groeien in relatie met zichzelf, de andere en de wereld.

Kwetsbaarheid en belofte

Door in aanraking te komen met een of meer artistieke vormen ontdekken leerlingen hun interesses en mogelijkheden. Zij kunnen door creatieve uitingen geraakt worden en ze worden geconfronteerd met hun kwetsbaarheid, grenzen, dromen en groeikansen. Daardoor leren ze hun eigen kracht en kwetsbaarheid kennen, tonen en ermee omgaan.

Uit die vormingscomponenten en wegwijzers zijn de krachtlijnen van het leerplan ontstaan.

3.2 Krachtlijnen

Gedreven met muziek omgaan, individueel en samen met anderen

Leerlingen zijn gedreven om muzikaal-creatief te werken waarbij een wisselwerking tussen het kunstenaar-zijn en het mens-zijn in de samenleving essentieel is. Muziek kan gebruikt worden om structuur te brengen in de eigen gedachten, om de realiteit te begrijpen en te structureren, om de eigen perceptie van de realiteit te verbeelden en op persoonlijke wijze weer te geven. Leerlingen onderzoeken wat muziek voor henzelf betekent. Ze uiten hun emoties, worden bewust van zichzelf en van de verschillende mogelijkheden tot expressie.

Er is een wisselwerking tussen het individueel onderricht enerzijds en de samenwerking en groepsbeleving anderzijds. Leerlingen zijn gemotiveerd om in een brede context individueel en in groep te musiceren en te creëren.

Verbeeldingskracht en vakdeskundigheid gebruiken bij het musiceren en presenteren

Via hun creativiteit en verbeelding krijgen leerlingen voeling met de taal van de muziek en creëren ze kruisbestuivingen tussen verschillende disciplines. Ze ontwikkelen een eigen muziktaal waarmee ze hun expressieve mogelijkheden verruimen. Muzikaliteit wordt verworven vanuit cognitieve, affectieve en motorische invalshoeken. Leerlingen ontwikkelen hun muzikaal denken, voelen en handelen en presenteren hun artistiek werk.

Via volgehouden inspanningen ontwikkelen leerlingen hun muzikale vaardigheden. Ze worden regelmatig geconfronteerd met hun kwetsbaarheid, hun beperkingen, hun dromen en groeikansen. Zo leren ze hun eigen kracht en kwetsbaarheid kennen en tonen.

Kunst en cultuur onderzoeken

Leerlingen ontwikkelen een uitgesproken en brede belangstelling voor kunst en cultuur in onze samenleving. Ze laten hun interesse voor kunst blijken door ernaar te luisteren en te kijken, door kunst te beleven en ervan te genieten. Ze brengen kunst- en cultuuruitingen in verband met een breed kunsthistorisch kader. Zo verbreden ze hun horizon vanuit maatschappelijk, historisch en cultureel perspectief.

Leerlingen gaan ambitieus en met een nieuwsgierige betrokkenheid om met kunst in het algemeen en muziek in het bijzonder. Ze luisteren onbevooroordeeld en interpreteren wat ze horen. Ze reflecteren respectvol en met open blik over technische, artistieke en communicatieve aspecten en over het eigen proces en product. Ze gebruiken diverse genres uit diverse periodes als een springplank naar eigen concepten, ideeën en creaties.

3.3 Opbouw

Het leerplan is als volgt opgebouwd.

- Algemene muziekleer;
- Individuele specifieke vorming;
- Artistiek project;
- Kunstbeschouwing;
- Onderzoekscompetentie.

3.4 Leerlijnen

3.4.1 Samenhang met de tweede graad

De leerling ontwikkelt zich verder als musicus om zich voor te bereiden op een professionele muziekopleiding. In de derde graad verdiepen en verbreden de leerlingen hun muzikaal denken, voelen en handelen. De groei naar een hogere competentie bestaat uit het technisch en artistiek beheersingsniveau en de moeilijkheidsgraad van gekozen leerdoelen en -inhouden. Leerlingen nemen meer initiatief en gaan zelfstandig aan de slag. Ze ontwikkelen een eigen, artistieke identiteit en kunnen zich complementair opstellen ten opzichte van de ander.

3.4.2 Samenhang in de derde graad

In het Gemeenschappelijk funderend leerplan zijn de doelen die naar Artistieke vorming verwijzen zeker een mogelijkheid om die met Muziek te verbinden. De doelen over Cultureel bewustzijn en culturele expressie komen vanuit de eigenheid van de studierichting aan bod.

3.5 Aandachtspunten

Opbouw

Het leerplan is opgebouwd uit een aantal richtingsspecifieke rubrieken: algemene muziekleer, individuele specifieke vorming, artistiek project, kunstbeschouwing en onderzoekscompetentie. Scholen kunnen de rubrieken combineren of clusteren in verschillende vakken.

Het leerplan biedt de nodige ruimte om een eigen invulling aan het geheel te geven. Scholen kunnen leerlingen de keuze geven tussen verschillende muziekstijlen, uitingsvormen of hen voorbereiden op

diverse doorstroommogelijkheden. Ook binnen de rubrieken bieden we voldoende ruimte om die bredere benadering van muziek mogelijk te maken.

Algemene muzikaleer

Het gedeelte 'algemene muzikaleer' omvat basisdomeinen zoals muziektheorie, muzikanalyse, harmonisch inzicht, gehoorvorming, notenleer, ritmiek. Een school kan vanuit haar eigenheid de verschillende basisdomeinen met eigen accenten invullen, verder uitbreiden of al dan niet gecombineerd behandelen. Het gewicht dat ze aan een bepaald deel geeft, kan fluctueren.

Individuele specifieke vorming

Tijdens de lessen individuele specifieke vorming wordt de leerling begeleid in zijn persoonlijke groei als muzikant en als mens via een aantal uren individueel onderricht gegeven door vakspecialisten. Dat maakt deze vorming erg bijzonder en waardevol. Elke leerling kiest een artistiek hoofdvak zoals instrument, zang, compositie, productie ...

Daarnaast omvat individuele specifieke vorming voor elke leerling een tweede en eventueel derde individueel keuzevak zoals piano, compositie, stemvorming ...

Artistiek project

Jongeren werken samen aan een artistiek project waarin ze creëren, musiceren, onderzoeken ... Meerdere facetten van de opleiding kunnen hier samenkomen, mogelijk ook in combinatie met anderen, andere vakken of studierichtingen.

De leerplandoelen uit de rubriek 'Individuele specifieke vorming' gelden ook voor de rubriek 'Artistiek project'. Een specifiek doel voor 'Artistiek project' wordt daaraan toegevoegd.

Kunstbeschouwing

Kunstbeschouwing begint bij het luisteren en kijken, het ervaren en beleven van de vele vormen van kunst. Leerlingen leren kunst begrijpen, interpreteren en analyseren. Via een historisch kader kunnen leerlingen kunst in haar ontstaanscontext begrijpen, erover spreken en er een onderbouwde mening over vormen.

De leerplandoelen voor kunstbeschouwing kunnen worden ingevuld vanuit de eigen discipline. Het is relevant om het te verbreden naar andere vormen van kunst.

Als school kan je kiezen om het onderdeel kunstbeschouwing te organiseren binnen het vakgebied muziek, als een afzonderlijk project, in een uur muziekgeschiedenis of esthetica ...

Onderzoekscompetentie

De onderzoekscompetentie moet worden gerealiseerd met inhouden van dit leerplan die gerelateerd zijn aan specifieke minimumdoelen. Je overlegt op schoolniveau welke keuzes worden gemaakt met betrekking tot de realisatie van de onderzoekscompetentie. Op de PRO-tegel [onderzoekscompetentie](#) kan je voor elke studierichting terugvinden via welke leerplannen onderzoeken kan worden gerealiseerd.

Bij LPD 10 geven we aan met welke inhouden de onderzoekscompetentie moet worden gerealiseerd. Op de leerplanpagina vind je meer informatie over en een aantal mogelijke voorbeelden van hoe je via specifieke inhouden van dit leerplan met je leerlingen kan werken aan de onderzoekscompetentie.

Leerlingen worden vertrouwd met de verschillende fasen in een onderzoek en doorlopen een volledige onderzoekscyclus. De focus van het onderzoek kan betrekking hebben op een afgebakend eenvoudig item. Idealiter betreft het voor deze doelgroep artistiek onderzoek.

Leerlijn

De leerplandoelen uit het leerplan Muziek van de tweede graad en het leerplan Muziek derde graad vertonen veel overeenkomsten. Je bouwt best over de graden heen een leerlijn uit met betrekking tot de leerplandoelen. Op vakgroepniveau spreek je best af wat in welke graad behandeld wordt.

Artistiek proces

Het artistiek proces is eigen aan de kunstrichtingen. Het speelt in alle specifieke leerplannen van het domein Kunst en creatie een belangrijke rol. Vanuit elke studierichting wordt het artistiek proces specifiek ingevuld. Er zullen gelijkenissen zijn met andere studierichtingen, maar ook duidelijke verschillen.

Attitudes

Het is de bedoeling dat de leerlingen zich ontwikkelen als performer en tegen het einde van de derde graad muzikaal-creatief kunnen werken, zowel individueel als in groep. Daarbij ontwikkelen ze hun persoonlijk muzikaal denken, voelen en handelen vanuit een authentieke betrokkenheid. De leerlingen zijn in staat om initiatief te nemen, zich te ontwikkelen, te plannen, hun eigen leerproces bij te sturen en zich te organiseren. Om dit te bereiken wordt verwacht dat ze dagelijks trainen en deelnemen aan artistieke projecten binnen en buiten de school.

Gezondheid en veiligheid

Het is belangrijk dat de leerlingen zich bewust zijn van mogelijke gehoorschade ten gevolge van blootstelling aan geluid en muziek. Musiceren vergt vaak een grote fysieke en mentale belasting. Zorg dragen voor de eigen gezondheid en een goede lichaamshouding ontwikkelen, zijn onontbeerlijk voor een musicus.

Verbreiding

In het kader van een brede vorming in muziek is het belangrijk om cross-overs vanuit diverse kunsttakken, -stijlen en uitdrukkingsvormen te faciliteren waardoor kruisbestuivingen kunnen ontstaan.

Scholen hebben de vrijheid om leerplandoelen uit te werken aan de hand van een aantal projecten zoals een concert organiseren ... Daarbij kan worden gezocht naar linken met andere leerplannen zoals het Gemeenschappelijk funderend leerplan.

3.6 Leerplanpagina

Wil je als gebruiker van dit leerplan op de hoogte blijven van inspirerend materiaal, achtergrond, professionalisering en lerarennetwerken, surf dan naar de [leerplanpagina](#).

4 Leerplandoelen

4.1 Algemene muziekleer

Minimumdoelen, specifieke minimumdoelen of doelen die leiden naar BK

LPD 1 De leerlingen hanteren verschillende parameters en bronnen om muziek auditief en via partituren te analyseren.

Wenk: Je kan aandacht schenken aan het verwerven van inzicht in de structuur en samenhang van muziek. Het is zinvol om gebruik te maken van verschillende stijlen en de leerlingen muzikale creaties in een ruime context te laten plaatsen.

Wenk: Je kan de leerlingen gebruik laten maken van diverse literatuurvoorbeelden om muziek te analyseren.

Wenk: Dit leerplandoel biedt kansen om vakjargon in te zetten en uit te breiden.

LPD 2 De leerlingen hanteren diverse technieken en methodes om klinkende muziek te analyseren, te reproduceren, te creëren of te noteren.

Wenk: Je kan onder andere de volgende technieken hanteren:

- stijlgebonden notatietechnieken;
- analoge en digitale muzieknotatie;
- ICT-vaardigheden;
- ...

LPD 3 De leerlingen hanteren muzikale parameters binnen een muzikale context.

Wenk: Je kan inzetten op de volgende aspecten:

- creatief toepassen van akkoordschema's;
- samenklanken en hun samenhang;
- ontwikkelen van muzikaal geheugen en inwendig auditief voorstellingsvermogen;
- herkennen en gebruiken van ritmische, metrische, melodische en harmonische structuren;
- herkennen en gebruiken van toonreeksen, toontrappen, intervallen en samenklanken, tonaliteiten;
- zingen of spelen van een melodie met aandacht voor muzikale parameters;
- ...

4.2 Individuele specifieke vorming

Minimumdoelen, specifieke minimumdoelen of doelen die leiden naar BK

LPD 4 De leerlingen doorlopen een artistiek proces bij het creëren of uitvoeren van muziek.

Samenhang derde graad: I-II-III-GFL LPD 14

Wenk: Een artistiek proces omvat onder andere techniciteit, analytisch vermogen, theoretische achtergrond, algemeen historisch-culturele achtergrond ...

LPD 5 De leerlingen zetten hun creativiteit en artistieke deskundigheid in bij het creëren en uitvoeren van een persoonlijk artistiek project.

Duiding: Dit leerplandoel veronderstelt dat leerlingen komen tot een persoonlijk artistiek project dat aan bepaalde criteria beantwoordt.

Wenk: Creativiteit kan je divers invullen: musiceren, improviseren, componeren, transformeren, audiovisuele toepassingen.

Wenk: Artistieke deskundigheid kan onder meer het volgende omvatten:

- instrumentale en vocale vaardigheden;
- kennis van vakjargon;
- ontwikkelen van een gedegen technische deskundigheid;
- ICT- en technologische vaardigheden;
- ...

Wenk: Je kan inzetten op de volgende aspecten:

- onderzoeken van expressiemogelijkheden van muzikale parameters via beluistering, analyse en creatieve benadering;
- muziek laten in interactie gaan met andere artistieke uitdrukkingvormen;
- musiceren met aandacht voor een presentatie die de beleving kan versterken;
- gebruik van ICT en technologie binnen het vakdomein;
- het ontwikkelen van vaardigheden om emoties muzikaal uit te drukken;
- ...

LPD 6 + De leerlingen bouwen een representatief en gevarieerd repertoire in tijd en ruimte op waarbij verschillende vorm-, stijl- en uitdrukkingsskenmerken van muziekstromingen, -stijlen of kunstenaars aan bod komen.

2de graad: II-Muz-d LPD 6+

Wenk: De opbouw van een representatief en gevarieerd repertoire start in de tweede graad. Je spreekt best op vakgroepniveau af welke muziekstromingen, -stijlen of kunstenaars in welke graad worden behandeld.

Wenk: Je kan het repertoire voeden vanuit verschillende rubrieken uit het leerplan: muzikanalyse, specifieke vorming, artistiek project ...

LPD 7 De leerlingen gaan aan de hand van afgesproken criteria in respectvolle dialoog over elkaars muzikaal proces, werk en performance.

2de graad: II-Muz-d LPD 7 (muzikaal proces en werk)

Wenk: In dialoog gaan veronderstelt communicatie in twee richtingen. Het betreft zowel feedback kunnen en durven geven als ook feedback kunnen en durven ontvangen. De dialoog is niet vrijblijvend maar wordt gevoerd aan de hand van afgesproken criteria. 'Afgesproken' kan breed worden geïnterpreteerd: criteria afgesproken tussen leraar en leerlingen of criteria afgesproken tussen leerlingen. Voorbeelden

van criteria die met de leerlingen afgesproken kunnen worden: respect voor stijl en uitvoering, presentatie, beleving ...

Wenk: Het is belangrijk om voor de leerlingen individuele coachingmomenten doorheen het schooljaar te organiseren en hen zo te laten nadenken over hun artistiek parcours.

Wenk: Leerlingen gebruiken diverse mogelijkheden om aan zelfreflectie te doen en het artistiek proces en de creatie te analyseren: opname zowel van beeld als geluid.

4.3 Artistiek project

Minimumdoelen, specifieke minimumdoelen of doelen die leiden naar BK

LPD 8 De leerlingen zetten hun creativiteit en artistieke deskundigheid in bij het realiseren van een gemeenschappelijk artistiek project.

Wenk: Creativiteit kan je divers invullen: musiceren, improviseren, componeren, transformeren, audiovisuele toepassingen.

Wenk: Je kan aandacht schenken aan de volgende aspecten:

- kennis aanbrengen over diverse elementen die in een gemeenschappelijk artistiek project aan bod komen;
- rekening houden met de groepsdynamiek;
- muziek laten in interactie gaan met andere artistieke uitdrukkingvormen;
- ...

4.4 Kunstbeschouwing

Minimumdoelen, specifieke minimumdoelen of doelen die leiden naar BK

LPD 9 De leerlingen analyseren kunstuitingen uit verschillende stromingen, periodes en westerse en niet-westerse samenlevingen om een kunsthistorisch referentiekader op te bouwen.

Samenhang derde graad: III-Ges-d LPD 5

2de graad: II-Muz-d LPD 9

Wenk: Je spreekt best op vakgroepniveau af welke stromingen, periodes en samenlevingen in welke graad worden behandeld. Je kan meerdere kunstuitingen aan bod laten komen zoals architectuur, beeldende en audiovisuele kunsten, muziek, literatuur, toegepast kunsten, podiumkunsten.

Wenk: Je kan kunsthistorische begrippen aan bod laten komen die het gemakkelijker maken om kunsthistorische evoluties te begrijpen zoals schoonheidsidealen, vakmanschap, het artistiek parcours, de rol van het bovennatuurlijke, abstractieniveaus, economische waarde, de aandacht voor de vorm, de mate van weerspiegeling of vervreemding van de maatschappij, de stijlkenmerken, de rol van de opdrachtgever(s), de rol in beeldvorming over het verleden of het heden, de rol in opinievorming, de betekenissen, de genderdimensie.

LPD 10 De leerlingen reflecteren vanuit meerdere perspectieven over de betekenis van kunst en kunstuitingen in diverse contexten.

Wenk: Hanteren van meerdere perspectieven (multiperspectiviteit) zoals eerstepersoonsperspectief, derdepersoonsperspectief.

4.5 Onderzoekscompetentie

Minimumdoelen, specifieke minimumdoelen of doelen die leiden naar BK

LPD 11 De leerlingen doorlopen een onderzoekscyclus in samenhang met specifieke inhouden van dit leerplan.

Samenhang derde graad: I-II-III-GFL LPD 21, 22, 23, 27

Duiding: Specifieke inhouden zoals muziektheoretische inhouden, het doorlopen van een artistiek proces, kunstbeschouwing.

Duiding: Bij fasen in een onderzoekscyclus kan je denken aan: oriëntatie, probleem(stelling) of onderzoeksvraag, onderzoeksmethode, gegevensverzameling, analyse, conclusie, rapportering. Afhankelijk van de context kunnen een of meerdere fasen in de onderzoekscyclus zelfstandig of onder begeleiding gebeuren.

Wenk: Leerplandoelen uit de krachtlijn en de rubriek “betekenisvol leren en kiezen” van het Gemeenschappelijk funderend leerplan bereiden voor op een onderzoekscyclus. Leerlingen leren zo vanaf het eerste jaar om doelgericht informatie op te zoeken in diverse bronnen, de informatie doelgericht te beoordelen en te verwerken op een kritische en systematische manier. Ook leren ze om cyclisch te reflecteren over hun eigen leerproces en dat doelgericht bij te sturen. In het Gemeenschappelijk funderend leerplan vind je suggesties om met die doelen aan de slag te gaan en een leerlijn op te bouwen waardoor leerlingen in de derde graad in staat zijn om een onderzoekscyclus te doorlopen.

5 Basisuitrusting

Basisuitrusting verwijst naar de infrastructuur en het (didactisch) materiaal die beschikbaar moeten zijn voor de realisatie van de leerplandoelen.

5.1 Infrastructuur

Rubrieken 4.1 Algemene muzikaleer, 4.3 Artistiek project, 4.4 Kunstbeschouwing, 4.5 Onderzoekscompetentie

Een leslokaal met

- een aangepaste akoestiek met respect voor de noden op het vlak van gehoorbescherming;
- de nodige akoestische isolatie en ruimte
- een (draagbare) computer waarop de nodige software en audiovisueel materiaal kwaliteitsvol werkt en die met internet verbonden is;
- de mogelijkheid om geluid kwaliteitsvol op te nemen en weer te geven;

- de mogelijkheid om draadloos internet met een aanvaardbare snelheid te raadplegen;
- een degelijk begeleidingsinstrument;
- een muzieknootatiebord of digitaal alternatief.

Rubriek 4.2 Individuele specifieke vorming

Afhankelijk van het soort individuele specifieke vorming:

een lokaal met

- een aangepaste akoestiek met respect voor de noden op het vlak van gehoorbescherming;
- de nodige akoestische isolatie en ruimte
- een (draagbare) computer waarop de nodige software en audiovisueel materiaal kwaliteitsvol werkt en die met internet verbonden is;
- de mogelijkheid om geluid kwaliteitsvol op te nemen en weer te geven;
- de mogelijkheid om draadloos internet met een aanvaardbare snelheid te raadplegen;
- een degelijk begeleidingsinstrument;
- een spiegel.

5.2 Materiaal

- Muzieklessenaars voldoende voor de grootte van de klasgroep.
- Instrument afhankelijk van de individuele specifieke vorming.

6 Glossarium

In het glossarium vind je synoniemen voor en een toelichting bij een aantal handelingswerkwoorden die je terugvindt in leerplandoelen en (specifieke) minimumdoelen van verschillende graden.

Handelingswerkwoord	Synoniem	Toelichting
Analyseren		Verbanden zoeken tussen gegeven data en een (eigen) besluit trekken
Beargumenteren	Verklaren	Motiveren, uitleggen waarom
Beoordelen	Evalueren	Een gemotiveerd waardeoordeel geven
Berekenen	Berekeningen uitvoeren	
Berekeningen uitvoeren	Berekenen	
Beschrijven	Toelichten, uitleggen	
Betekenis geven aan	Interpreteren	
Een (...) cyclus doorlopen	Een (...) proces doorlopen	Via verschillende fasen tot een (deel)resultaat komen of een doel bereiken
Een (...) proces doorlopen	Een (...) cyclus doorlopen	Via verschillende fasen tot een (deel)resultaat komen of een doel bereiken
Evalueren	Beoordelen	
Gebruiken	Hanteren, inzetten, toepassen	
Hanteren	Gebruiken, inzetten, toepassen	

Identificeren		Benoemen; aangeven met woorden, beelden ...
Illustreren		Beschrijven (toelichten, uitleggen) aan de hand van voorbeelden
In dialoog gaan over	In interactie gaan over	
In interactie gaan over	In dialoog gaan over	
Interpreteren	Betekenis geven aan	
Inzetten	Gebruiken, hanteren, toepassen	
Kritisch omgaan met	Kritisch gebruiken	
Kwantificeren		Beredeneren door gebruik te maken van verbanden, formules, vergelijkingen ...
Onderzoeken	Onderzoek voeren	Verbanden zoeken tussen zelf verzamelde data en een (eigen) besluit trekken
Onderzoek voeren	Onderzoeken	Verbanden zoeken tussen zelf verzamelde data en een (eigen) besluit trekken
Reflecteren over		Kritisch nadenken over en argumenten afwegen zoals in een dialoog, een gedachtewisseling, een paper
Testen	Toetsen	
Toelichten	Beschrijven, uitleggen	
Toepassen	Gebruiken, hanteren, inzetten	
Toetsen	Testen	
Uitleggen	Beschrijven, toelichten	
Verklaren	Beargumenteren	Motiveren, uitleggen waarom

7 Concordantie

7.1 Concordantietabel

De concordantietabel geeft duidelijk aan welke leerplandoelen de minimumdoelen (MD) of de specifieke minimumdoelen (SMD) realiseren.

Leerplandoel	Minimumdoelen of specifieke minimumdoelen
1	SMD 04.01.02
2	SMD 04.01.02
3	SMD 04.01.02
4	MD 16.04; SMD 04.01.01

5	SMD 04.01.02
6 +	-
7	SMD 04.01.04
8	SMD 04.01.03
9	SMD 04.02.01
10	SMD 04.02.02
11	SMD 01.01.01

7.2 Minimumdoelen basisvorming

- 16.04 De leerlingen doorlopen een artistiek-creatief proces vanuit verbeelding.
(Rekening houdend met de ontwikkeling van leerlingen en de context waarin het minimumdoel aan bod komt.)

7.3 Specifieke minimumdoelen

- 01.01.01 De leerlingen doorlopen een onderzoekscyclus in samenhang met inhouden van minstens 1 wetenschapsdomein verbonden aan de studierichting.
- 04.01.01 De leerlingen doorlopen een artistiek proces in functie van een creatie.
(De specifieke eindterm wordt gerealiseerd in de context van de betrokken studierichting.)
- 04.01.02 De leerlingen creëren persoonlijk artistiek werk vanuit een artistieke taal met behulp van specifieke bouwstenen, technieken en materialen.
(De specifieke eindterm wordt gerealiseerd in de context van de betrokken studierichting.)
- 04.01.03 De leerlingen zetten hun artistieke deskundigheid in voor een gemeenschappelijk project.
- 04.01.04 De leerlingen gaan in dialoog over elkaars artistiek proces, werk en presentatie aan de hand van afgesproken opdrachtgebonden criteria.
- 04.02.01 De leerlingen analyseren kunstuitingen uit verschillende stromingen, periodes en westerse en niet-westerse samenlevingen om een kunsthistorisch referentiekader op te bouwen.
- 04.02.02 De leerlingen reflecteren vanuit meerdere perspectieven over de betekenis van kunst en kunstuitingen in diverse contexten.

Inhoud

1	Inleiding.....	3
1.1	Het leerplanconcept: vijf uitgangspunten	3
1.2	De vormingscirkel – de opdracht van secundair onderwijs	3
1.3	Ruimte voor leraren(teams) en scholen	4
1.4	Differentiatie	4
1.5	Opbouw van leerplannen.....	6
2	Situering	7
2.1	Samenhang met de tweede graad	7
2.2	Samenhang in de derde graad	7
2.2.1	Samenhang met andere leerplannen binnen de finaliteit	7
2.3	Plaats in de lessentabel.....	7
3	Pedagogisch-didactische duiding	7
3.1	Muziek en het vormingsconcept.....	7
3.2	Krachtlijnen	8
3.3	Opbouw.....	9
3.4	Leerlijnen.....	9
3.4.1	Samenhang met de tweede graad	9
3.4.2	Samenhang in de derde graad	9
3.5	Aandachtspunten	9
3.6	Leerplanpagina.....	11
4	Leerplandoelen	12
4.1	Algemene muzikaleer.....	12
4.2	Individuele specifieke vorming	12
4.3	Artistiek project.....	14
4.4	Kunstbeschouwing	14
4.5	Onderzoekscompetentie.....	15
5	Basisuitrusting	15
5.1	Infrastructuur	15
5.2	Materiaal.....	16
6	Glossarium.....	16
7	Concordantie	17
7.1	Concordantietabel.....	17

7.2	Minimumdoelen basisvorming	18
7.3	Specifieke minimumdoelen.....	18

ONTWERP